

Відгук офіційного опонента

Садовенко Світлани Миколаївни,
доктора культурології, професора, виконувача обов'язків завідувача кафедри
академічного і естрадного вокалу та звукорежисури Інституту сучасного
мистецтва Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв,
заслуженого діяча мистецтв України
на дисертаційне дослідження
Сапіги Оксани Вікторівни
«Дитячі фестивалі як аксіологічні імпрези сучасної культури»,
поданого на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 034 – «Культурологія».

Дисертаційне дослідження Сапіги Оксани Вікторівни актуалізує проблему дитячих фестивалів як культурно-мистецьких практик у проєкції неklasичної парадигми культури дитинства, в якій дитина постає реальним суб'єктом культуротворення у різновекторних рефлексіях творчої діяльності, що реалізується у форматах дитячого фестивалю як ціннісному вимірі культури. Багатоаспектність дитячої тематики в культурі аргументується автором особливостями періоду дитинства, в якому домінування творчої активації зумовлює потребу в реалізації та апробації себе, що спричинює пошук благодатних експериментальних майданчиків, найкращими форматами яких стають дитячі фестивалі.

Культура, як специфічна сфера людського буття з усією її багатомірністю, послідовно і цілковито побудована на цінностях. Українська культура володіє ефективними ціннісними ресурсами, багато з яких у трансформованому вигляді, як і раніше, зберігають вплив у суспільстві. Цілком відмовитися від них почасти не дозволяє і захисний бар'єр поваги до своєї тривалої історії, перейнятої аксіологічною проблемою соціальних переваг на різних етапах становлення їхнього характеру. На рівні особистості цінність розуміється суб'єктивно й емоційно як пережитий ідеал певного явища. Вона суб'єктивно інтегрована у конкретну цілісну аксіологічну картину світу особистості, що існує у певний час і у певному місці. Освячені

авторитетом мудрості минулих поколінь універсальні цінності гармонії, світу, життя, оптимального сполучення ієрархії й егалітаризму, родини, знань тощо залишилися базовими для більшої частини суспільства, у тому числі й у культурі сучасного молодого покоління. В контексті концепту дитинства осмислення дисертанткою дитячого фестивалю як аксіологічної імпрези сучасної культури стає тією показовою культурною практикою, що сприяє усвідомленню дитиною себе, створює підґрунтя щодо встановлення паритетних взаємин дітей із дорослими, надаючи можливість проникнути у безмежний дитячий світ.

У контексті поставлених дослідницьких завдань, які полягають, зокрема, у формулюванні методологічних засад культурології дитинства, в дисертації акумульовано універсальні принципи культури дитинства, які підкріплені потужним дослідницьким ресурсом розвідок, концепцій, ідей філософів, психологів, мистецтвознавців, соціологів, етнографів світової та української дослідницької думки (с. 37).

Методологічний конструкт дисертаційного дослідження О. В. Сапіги став результативним для вибудовування авторської концепції і вдало поєднав всі змістовні частини та ланки дисертації. Для реалізації задуму дослідниця вибудувала власну концептуальну систему, в якій через здійснену концептуалізацію дитячої фестивальної культури у зрізі некласичної парадигми дитинства філігранно обґрунтовано «культурологію дитинства» як «самодостатню міжгалузеву поліметодологічну дослідницьку програму» (с. 20), конкретизовано концепт «дитинства», що постає культуротворчістю, акумулює ціннісні, образні, понятійні маркери, формуючи особливий семантичний простір, означуваний лексемами «світ дитини», «дитяча творчість», «культура дитинства», «дитяча комунікація» (Розділ 1). Культуру дитинства досліджено як культурну універсалію уособлення дитини як суб'єкта культуротворення у символічному, практичному та інституціональному модусах; розкрито динаміку руху смислових конотацій від «дитини-реципієнта» до «дитини-творця» як суб'єкта культуротворення в

некласичній парадигмі культури дитинства; узагальнено, що дитячі музичні фестивалі постають перформативними, комунікативними практиками з інтенцією на формування особливого простору дитини як творчої лабораторії (Розділ 2). Аксіологічний аспект культуротворчого потенціалу дитячих фестивалів та фестивальних рухів проаналізовано у міжнародній проєкції та у просторі сучасної України (Розділ 3).

Концептуальна виваженість роботи свідчить про належну теоретично-дослідницьку культуру дисертантки. Звернення до концепту «культура дитинства» дозволило авторці легітимізувати аспекти дитячої теми в культурі, надати ціннісних конотацій дитячій творчій активності, трансформувати дитину в суб'єкт культуротворення в некласичній парадигмі культури дитинства.

Екстраполяція концепту «культура дитинства» на творчість як вияв унікальності актуалізує парадигму дитячої творчості з реалізацією її, зокрема, у дитячому фестивалі, який, своєю чергою, постає «потужним дослідницьким комплексом, що актуалізує парадигму дитинства в конкретиці культурних означень – таких, як дитяча творчість, дитячі проєкти, організація дитячого фестивалю, творча комунікація в динаміці процесів соціалізації та виховання» (с. 17).

Авторська концептуалізація поняття «культури дитинства» переводить його в структуру культурологічного знання, маркуючи як окремий дослідницький розділ, міжгалузеву поліметодологічну дослідницьку програму – культурологію дитинства (с. 26). Концептуалізація культури дитинства передбачає визначення концепту «культура дитинства» шляхом аналізу сутнісних його характеристик, серед яких важливою площиною постає інтерпретація дитинства як універсалії культури. Методологічним ядром представленої дисертаційної розвідки постає культурологічна атрибуція дитинства, ревізія маркування його цінностей, де унікальність (дитина-дитинство) екстраполюється на фестивну (святкову) творчість та втілюється у фестивальній культурі, демонструючи евристичний потенціал її

застосування на конкретних культурних практиках, актуалізуючи тему «дитини-творця, дитячої творчості, дитинства, що задає (формує) майбутнє» (с. 29).

Цікавим є авторське поєднання в культурологічній стратегії концепту хронотопу дитинства з концептом культура дитинства, який знімає розділення простору і часу та послуговує цілісному формуванню дитинства як універсалії. Універсалізуючи наукову модель «*дітей третьої культури*», дослідниця дозволяє отримати від цього терміну новий сенс, де «діти третьої культури» – це сутнісне визначення ситуації дитини у відношенні до світу загалом» (с. 46).

Плідним аспектом представленого дисертаційного дослідження постає розуміння цінності дитячих фестивалів «як набуття нового досвіду себе, вияву автентичності, що найяскравіше активувалась на арені сучасної фестивальної культури своєю природною присутністю в дитячому світі, оскільки дитина здатна ділитися цілим набором спільних почуттів зі своєю аудиторією» (с. 103).

Зміст дисертації переконливо засвідчує, що на основі особистої роботи авторка здійснила ретельний і всебічний аналіз обраної проблематики, вийшла на рівень вагомих теоретичних узагальнень і ґрунтовних висновків, серед яких – аргументація надзвичайно важливих *функцій* дитячих фестивалів (*творчо-креативна*, що здатна репрезентувати оригінальні творчі доробки на вітчизняному і світовому рівнях; *комунікативна*, основний зміст якої складають «передача та обмін досвідом на засадах культурної спадкоємності, встановленні творчих контактів, започаткування різних форм співробітництва між країнами, виконавцями, митцями, педагогами, менеджерами, організаторами, створення інтеграційних проєктів тощо» (с. 150); *когнітивна*, яка означає запозичення всього нового і не лише, в найрізноманітніших формах й етапах дитячих фестивалів; *функція пропаганди*, що включає активне поширення знань, інформації стосовно досягнень в галузі музичної культури; розбудова інфраструктури тощо).

Найявним також є визначення автором негативних аспектів у дослідженні міжнародних фестивалів, до яких віднесено зростаючу конкуренцію, збільшення кількості фестивалів і, відповідно, пропорційне зменшення кількості слухачів, проблемність дотримання гідного рівня підготовки учасників того чи іншого фестивалю тощо (с. 145).

Відзначимо, що авторка не залишилася осторонь серйозних подій сьогодення, зауваживши на тому, що у зв'язку із війною, «фестивальний рух фактично припинився, або коректніше, вимушено змістився до локацій європейського музичного простору, де сьогодні представники музичної української еліти популяризують і підтримують не лише вітчизняну культуру, а й на виручені кошти забезпечують посилену підтримку ЗСУ та інших військових структур, які захищають нашу країну» (с. 153-154).

До важливих питань, що мають певну складність і вирішення яких не має простих відповідей, О. Сапіга відносить те, що в українських фестивалях домінує виконавство українських музикантів, відповідно, значно менше зарубіжних митців, пов'язуючи це із слабким фінансовим забезпеченням, адже українським виконавцям переважно виплачують невисокі гонорари, а для преміювання іноземних музикантів не вистачає таких коштів, які вони отримують на міжнародних фестивалях. Дисертантка зауважує, що «зарубіжні музиканти, композитори все таки беруть участь у фестивалях, що проводяться в Україні. І тут помітним постає те, що хоч часто іноземних музикантів, композиторів невеликий відсоток, але нерідкі гості високого творчого гатунку» (с. 165).

У процесі аналізу дисертаційного дослідження О.В. Сапіги виникли окремі міркування і запитання, які потребують уточнення деяких аспектів розвідки та методів їх реалізації. Отже, не применшуючи наукового та прикладного значення дисертаційної роботи, поставимо окремі запитання:

1. Продукуючи динаміку новотворчості в полікультурному світі, в дисертації виразно представлено дослідницьку мапу сучасних українських і міжнародних дитячих фестивалів та фестивальних рухів

(«Різдвяні вечори в Лапландії» (Фінляндія, 2020), «New Star Rudaga 2019» (Латвія), «Перлини мистецтва» (Україна, Львів), «Сузір'я талантів в Україні» (Україна, Київ), лемківські фестивалі «Дзвони Лемківщини», «Лемківська ватра», «Дзвінки перлини Верховини», «Свято коломийки», «Гомін Лемківщини»). Втім, попри наголошування на збереженні та «культивуванні автентичних вітчизняних традицій» (с. 5), а також на тому, що «в Україні багато музичних етнічних фестивалів, які збирають в Києві та в інших містах мешканців з різних частин України» (с. 166); «фольклорно-етнографічні фестивалі, що охоплюють різні види народного мистецтва, часто пов'язані з культурно-туристичними завданнями певного регіону і становлять окремий напрям фестивального руху» (с. 171); «в сучасній Україні фольклорні фестивалі набули поширення внаслідок різних обставин, і, звичайно, це один із показників розвитку нашої української культурно-мистецької палітри (с. 172), автор не достатньо, на наш погляд, зупиняється на тих дитячих фестивалях, що презентують безпосередньо українську народну художню та/або традиційну культуру, і містять той ціннісний аспект, що є аксіологічними імпрезами хронотопів автентичної і сучасної культур.

2. Не завершеною нам видалася ревізія статусу феномену «людиномірна цінність» як культурологічної категорії, здатної стати артикульованим дослідженням в контексті розгляду фестивалю як перформативного дійства, що продукує власну присутність у живій взаємодії.

3. На наше переконання, вельми актуальним стане видання монографії Сапіги Оксани Вікторівни за темою дисертаційного дослідження щодо проблеми дитячої фестивальної активності крізь призму концептуалізації культури дитинства і розгляду дитячих фестивалів як аксіологічних імпрез сучасної культури.

Запитання щодо окремих аспектів роботи і побажання не впливають на її високу оцінку.

Текст дисертації за стилем і змістом повною мірою сприймається цілісно і завершено, а теоретичні та практичні результати дослідження відповідають поставленим завданням і мають переконливе методологічне підґрунтя.

Концепція О. В. Сапіги знайшла відповідну апробацію у провідних наукових фахових виданнях та професійно спрямованих збірках. Основні положення та висновки дослідження висвітлено у 12 наукових публікаціях: зокрема, 3 одноосібних статтях та 1 у співавторстві у фахових наукових виданнях України категорії «Б», затверджених МОН України; 1 розділі навчального посібника для студентів вищих навчальних закладів «Філософія культури: основні поняття, напрями, персоналії» (у співавторстві); двох колективних монографіях (у співавторстві), 5 – у матеріалах міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференцій, що засвідчує апробацію матеріалів дисертації.

Основні ідеї та положення дисертаційного дослідження адекватно відбилися у 6 публікаціях, включаючи дві колективні монографії та навчальний посібник, зміст яких доповнює та збагачує основну концепцію дисертації. Матеріали дисертації достатньо повно апробовані на наукових конференціях Міжнародного та Всеукраїнського статусу.

Дисертація має практичне значення.

Структура і зміст відповідають композиції та концепції дисертаційного тексту. Історіографія роботи демонструє високий рівень інформаційно-наукової культури її автора (163 найменування, з них 39 – іноземною мовою).

Висновок.

Вважаємо, що дисертація «Дитячі фестивалі як аксіологічні імпрези сучасної культури» є новаторським, завершеним у розробці актуальних методологічних питань культурологічної науки дослідженням, яке містить

обґрунтовані висновки, виконані на належному науково-пошуковому рівні, а її автор, Сапіга Оксана Вікторівна, заслуговує на присвоєння наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 034 – «Культурологія».

Доктор культурології, професор,
в.о. завідувача кафедри академічного
і естрадного вокалу та звукорежисури
Інституту сучасного мистецтва
Національної академії керівних
кадрів культури і мистецтв,
заслужений діяч мистецтв України

С.М. Садовенко